

Το θείο δράμα της άνοιξης

/ Γενικά

Φωτο:apenantioxthi.com

Ευγένιος Αρανίτσης .

Αξίζει πάντα να εμβαθύνουμε σε ορισμένους συμβολισμούς και μιλάω γι' αυτούς που η καθαρότητά τους έχει αμβλυνθεί εξαιτίας της συνήθειας ή της τριβής με τον πολιτισμό των αστικών κέντρων: τη Μεγάλη Εβδομάδα εκδραματίζεται συμβολικά ο παράδοξος εκείνος αποχωρισμός που βρίσκεται στη ρίζα κάθε αληθινού έρωτα, ο θάνατος που κυφορεί την ίδια την υφή της ζωής, το αιώνιο ζήτημα της θυσίας. Τούτο το σχήμα βρίσκει την έκφραση του στην αθεράπευτη μελαγχολία που δημιουργεί η εκρηκτική μεταμόρφωση του φυσικού κόσμου, της οποίας το βαθύτερο υπονοούμενο μπορεί να μη συνειδητοποιούμε απόλυτα ότι δεν παύει να προκαλεί το ενδόμυχο ξύπνημα του έρωτα για τις μορφές και τα νοήματα ενός σύμπαντος μεταμορφωμέ νου: στον Επιτάφιο δεν κηδεύεται το σώμα, κηδεύεται ο παρωχημένος δεσμός του με την ύλη, αυτός που μετατρέπεται απ' τη χειρονομία της προσφοράς σε όραμα καινούριου νοήματος.

Η αλληγορική επανάληψη των Παθών θεμελιώνεται καταρχάς στο αρχαίο σχήμα αυτής της αντίφασης: ο Θεός πεθαίνει την άνοιξη, όταν ο κόσμος ξαναγεννιέται, η κηδεία του τελείται μέσα σε κύματα λουλουδιών, μέσα στην ίδια την οσμή της

ονειροπόλησης. Κάτι τέτοιο δεν φαίνεται φυσιολογικό· θα 'λεγε κανείς πως ο Θεός, τηρουμένων των αναλογιών, πεθαίνει το φθινόπωρο και θάβεται το χειμώνα, όταν η φύση μαραίνεται, όταν απλώνεται το μισόφωτο, όταν τα ζωντανά πράγματα, στο βυθό της συνείδησης, αρχίζουν να σωπαίνουν. Αντίθετα, μας δίνεται εδώ η λυρική εποποιία ενός θανάτου που γονιμοποιεί τον έρωτα, η τελετή μιας απώλειας που ενθαρρύνει την άνθιση, την ποιητική χρήση του κόσμου, τη θέαση της εντελέχειας των μορφών. Γιατί άραγε;

Ίσως γιατί ένας τέτοιος τρόπος βοηθάει στο να αγγίξουμε, στη ρίζα της φύσης μας, εκείνη τη συσχέτιση έρωτα και θανάτου που τείνει, σε στιγμές διαύγειας, να γίνει συνειδητή ανάγκη. Πιο πεζά μιλώντας, το πένθος της Μεγάλης Εβδομάδας θα μπορούσε να είναι «θεραπευτικό» (με την ψυχαναλυτική έννοια) βοηθώντας να βιώσουμε ταυτόχρονα τη χαρά (για το ότι ένα νόημα γεννιέται) και τη λύπη (για το ότι ένα νόημα πεθαίνει): Η διφυΐα αυτή περιέχει το αίνιγμα του έρωτα, στην εκκόλαψη του οποίου πρέπει να ξεψυχήσουν οι βεβαιότητες του εγώ, ώστε να παραχθεί η σχέση. Κατάθλιψη, αντίθετα, είναι η αδυναμία να πενήσουμε με συγκίνηση, η άρνηση να συμφιλιωθούμε με τον εφήμερο χαρακτήρα των πραγμάτων, η δυσκολία στο να μας αγαπήσουμε δίχως να παριστάνουμε τους αθάνατους. Κατάθλιψη είναι η προσκόλληση στην ιδέα εκείνου στο οποίο δεν επιτρέπουμε να πεθάνει, να λυτρωθεί, η προσκόλληση στο απολιθωμένο. Όλη η προσπάθεια να ζήσουμε απατηλά και για πάντα μέσω της εικόνας μας, δίχως οι ίδιοι να υπάρχουμε στη ζωή, δεν είναι παρά μια παθολογική, μια καταθλιπτική αθανασία. Η Μεγάλη Εβδομάδα απωθεί αυτήν ακριβώς την κατάθλιψη και στη θέση της προβάλλει τη ζωντανή συμμετοχή στην ιστορία της απώλειας και της χαράς, της αγάπης και της εκμηδένισης.

Σκέφτομαι πως, αν μπορούσαμε να παρακάμψουμε τους θεολογικούς συνειρμούς τέτοιων αποφθεγμάτων κι αν προσπαθούσαμε να διακρίνουμε το ρεαλιστικό τους αντίλαλο στις καθημερινές συναισθηματικές δοσοληψίες, θα προσεγγίζαμε την περιφέρεια μιας αληθινής πολιτικής, δηλαδή την ουσιαστική μελέτη της τέχνης των ανθρώπινων σχέσεων. Η θυσία, για παράδειγμα, σαν γεγονός αγάπης, η χαρά του να προσφέρεις το εγώ σου χάριν του άλλου, δεν είναι κάποιο θεωρητικό δέλεαρ αλλά επείγουσας σημασίας πρακτική, προκειμένου να επιβιώσουμε μέσα στον κυκεώνα του ηλίθιου ανταγωνισμού. Κάτι τέτοιο θα προϋπέθετε, και πάλι, μια αντίληψη του «ιερού» με τη συγκινησιακή έννοια. Δεν είναι δυνατό να ζούμε για πάντα σ' έναν κόσμο δύο διαστάσεων κανείς δεν θ' αντέξει ως το τέλος, παρά τις θελκτικές ψευδαισθήσεις του ρωμαϊκού υπερθεάματος. Αυτός που έχει κατορθώσει να συναντήσει στ' αλήθεια το βλέμμα μιας ερωτευμένης γυναίκας, αυτός που πρόλαβε να δει τα μάτια ενός παιδιού σε στιγμές βουβής απορίας, με δυο λόγια αυτός που μπόρεσε ν' αντικρίσει το βάθος πίσω απ' την επιφάνεια - ε, αυτός

γνωρίζει ότι το «ιερό» διαποτίζει τα πάντα κι ότι ο εντοπισμός του μέσα στο κάθε τι δεν είναι ζήτημα εκκλησίας ή θεολογίας, πόσο μάλλον πειθαρχίας. Τουναντίον! Το «ιερό» είναι ζήτημα ελευθερίας, χειραφέτησης. Πρέπει να σκύψουμε και να δούμε μέσα, εκεί όπου φωλιάζουν οι σημασίες των άκρων συμφιλιωμένες.

Αυτό συμβολίζει ο Επιτάφιος· η πομπή είναι η αναπαράσταση του μυστηρίου του πένθους, όμως ενός πένθους χαροποιού· είναι το πένθος του συνειδητού αποχωρισμού, η μύχια απόλαυση του να χάνουμε κάτι για χάρη του άλλου: το άνοιγμα ενός παγωμένου εαυτού στη θέρμη της σχέσης. Δίχως τον άλλο, δεν υπάρχει παρά η θλίψη, η νεύρωση. Όταν η λύπη είναι νεκρή, τυφλή, αδιέξοδη, αναιτιολόγητη, μετατρέπεται σε κατάθλιψη και στοιχειώνει: κουβαλάμε μέσα μας το πτώμα της λύπης. Όταν η λύπη είναι ζωντανή απηχεί κάτι απ' τη χαρά της δυνατότητας να αντικρίζεις κατάματα το στοιχείό της, να την κατανοείς. Την άνοιξη η ύπαιθρος είναι θαυμαστή: μας γοητεύει· την άνοιξη η ύπαιθρος είναι θνητή, είναι εφήμερη: αυτή η γνώση μας θλίβει. Θλίψη και γοητεία, μοναξιά και πνευματική κλίση, ύλη και ποίηση, συνιστούν από κοινού το όριο που τίθεται στην εκστατική ενατένιση του φυσικού κόσμου. Μόλις διακρίνουμε αυτό το λησμονημένο νόημα, την αλληγορία αυτή του νεκρού σπόρου και του εκκολαπτόμενου άνθους, πίσω από το «φοκλόρ» της Μεγάλης Εβδομάδας, δεν αποκλείεται να διαπιστώσουμε ότι η αναλογία του προς τα καθημερινά συμβάντα είναι υπαρκτή και διδακτική, καθώς και ότι δεν είναι σωστό να εκλαμβάνουμε το σύμβολο κυριολεκτικά: η απόσταση ανάμεσα στο σύμβολο και το νόημα είναι η απόσταση που πρέπει να διανύσουμε, η ίδια η ζωή μας.

Όπου να 'ναι θα εμφανιστεί κάποιος παπάς, με ή χωρίς ράσα, και θα ισχυριστεί ότι γράφω ανοησίες κι ότι το Πάσχα είναι επίκαιρο για διαφορετικούς λόγους, αλλά δεν θα μας εξηγήσει για ποιους. Πρέπει λοιπόν να το εξηγήσουμε μόνοι μας, αφού οι παπάδες είναι κατ' επάγγελμα σιβυλλικοί. Προτείνω να δεχτούμε ότι η Μεγάλη Εβδομάδα συνιστά, απλούστατα, την υπενθύμιση, μέσω μιας υποβλητικής αναπαράστασης, του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν τα πράγματα, όλα τα πράγματα ανεξαιρέτως: για ν' αποκτήσεις πρέπει να χάσεις, για να πάρεις πρέπει να προσφέρεις, για να ζήσεις πρέπει να πεθάνεις, όχι βέβαια με τον υστερικό τρόπο που πεθαίνουμε κάθε μέρα, τον τόσο φτωχό σε φαντασία, αλλά με το μύχιο τρόπο εκείνου που παραιτείται απ' τη διεστραμμένη φαινομενολογία και τον κτητικό ίλιγγο. Θέλουμε μόνο να εισπράττουμε, και να εισπράττουμε, και να εισπράττουμε: αυτή είναι η κατάρα που τα μάγια της θα μπορούσε να λύσει το σύμβολο Επιτάφιος. Ακολουθώντας την πομπή, ακολουθούμε την κηδεία του κατακτητή εαυτού μας προς τον τάφο εκείνο που αποτελεί το ποιητικό λίκνο ενός καινούριου είδους αναπνοής, της ανάσας του αγαπώντος, του εραστή. Δεν μένει παρά να κοιτάξουμε και να δούμε. Εξ ου και η κηδεία γίνεται την άνοιξη, όταν η

θέα του κόσμου φιλοξενείται στη διαφάνεια.

Αφού μιλάμε για διαφάνεια, θα πω ότι υπάρχει μια περίφημη πραγματεία για το εαρινό, το ερωτικό πένθος, κι αυτή είναι το «Μονόγραμμα» του Ελύτη, κείμενο χάρη στο οποίο εντοπίζουμε, μέσα στο φαντασμαγορικό ξετύλιγμα μιας νοερής άνοιξης, τη μουσική του θρήνου. Εδώ ο τόπος του πένθους είναι ο παράδεισος· στη χαρά της απώλειας του εαυτού του, ο ερωτευμένος μιμείται το θεϊκό στοιχείο, η μοναξιά του είναι η πρώτη νύξη της ευτυχίας, είναι νικημένος απ' την αγάπη. Αναδύεται σ' αυτές τις σελίδες ένας ολόκληρος μυστικισμός του θυσιαστικού ερωτικού λόγου, της αγάπης που υποφέρει από ευτυχία και της οποίας ο πόνος καθρεφτίζεται σε κάθε νύξη ομορφιάς, σε κάθε μουσικό ψίθυρο· κι όμως, το νόημα είναι εξαιρετικά απλό: ο έρωτας, μας λέει, όπως και η παιδική ηλικία, όπως και κάθε βαθιά χαραγμένη ανάμνηση, με δυο λόγια το ίδιο το ποίημα του κόσμου, διαρκεί μονάχα όσο μια αστραπή. Γι' αυτό αγαπάμε, γι' αυτό ερωτευόμαστε: για να διαρκέσει περισσότερο. Άλλη ελπίδα δεν έχουμε από την πίστη στο θαύμα της διάρκειας. (Εννοείται: να διαρκέσει μέσα μας. Η άλλη λύση θα 'ταν η γνωστή: να μετατρέψουμε το γεγονός σε εικόνα, σε αντίγραφο).

Περιφρονώντας αυτό το ανορθολογικό σχέδιο ζωής, που το εγκαταλείπει στη δικαιοδοσία του ποιητή και του ονειροπαρμένου, ο καθένας από μας, σαν πεζός και πρακτικός άνθρωπος, διαλέγει ν' ακολουθήσει το δρόμο της ατέρμονης μονοτονίας, της αγχώδους και ασυνάρτητης εγωπάθειας και της επιλεκτικής κουφαμάρας. Δύσκολη δουλειά! Και πράγματι, ποτέ δεν κατάλαβα γιατί όλα τα παραμύθια κι οι παραβολές περί αρετής και κακίας δίνουν στο κακό τον τίτλο του εύκολου: ο διάβολος είναι η πιο δύσκολη περιπέτεια, μοναχική, περίπλοκη, επικίνδυνη, μαζοχιστική, αυτοκαταστροφική και εντέλει βλακώδης. Και για να μη μακρηγορούμε περί αυτού, αρκεί να σκεφτεί κανείς την ασύγκριτη εσωτερική φτώχεια και τα απερίγραπτα ψυχοσωματικά βάσανα κάποιου που κάθετα όλη την ημέρα και μισεί τους άλλους και οτιδήποτε καλό συμβαίνει γύρω του, σ' ένα είδος προχωρημένης γάγγραινας.

Αυτός ο συγκεκριμένος τύπος συνανθρώπου, στου οποίου τις υποθέσεις μετέχουμε λίγο πολύ όλοι, έχει τώρα, τη Μεγάλη Εβδομάδα, άλλου είδους πένθος. Υποπτεύεται ότι πρόκειται για φιέστα που οργανώθηκε εναντίον του. Γιατί επιμένει; Μάταιο παιχνίδι, τζάμπα κόπος! Μέχρι κι ο επαγγελματίας χαρτοπαίκτης της Πρωτοχρονιάς καταλαβαίνει ότι τη Μεγάλη Παρασκευή δεν υπάρχει τίποτα ν' αρπάξει. Μόνον ο άνθρωπος της ειλικρινούς και ανυπόκριτης προσφοράς, ο κάτοχος της φλόγας, ο κλέφτης της αγάπης, μόνον αυτός θα παίξει. Θα φτιάξει ωραίες παρτίδες με τα κλεμμένα και τα κέρδη θα 'ρθει να μας τα χαρίσει όλα, μέχρι τελευταίας δεκάρας, κρατώντας για τον εαυτό του το ελάχιστο, μια σπίθα

ευγνωμοσύνης, ένα σπόρο συγνώμης.

*“Ελευθεροτυπία” της Κυριακής του Πάσχα, 23 Απριλίου **1995***

Πηγή: [Αντίφωνο,](#)